

**ТРАДИЦИЯ ИЛИ НОВАТОРСТВО В ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ПОДХОДИ –  
ОТ ПЪРВИ ДО ЧЕТВЪРТИ КЛАС  
РАДОСТИ И ПРОБЛЕМИ В ЖИВОТА НА МАЛКИЯ УЧЕНИК**

**Елица Георгиева-докторант,**  
*Катедра „Социални дейности“  
Медицински факултет,  
Тракийски университет,  
Стара Загора, България  
e-mail: eliza.georgieva@chello.at*

**TRADITION OR INNOVATION IN PEDAGOGICAL APPROACHES – FIRST TO  
FOURTH GRADE**

**Elitza Georgieva-PhD student**  
*Department of Social Activities,  
Faculty of Medicine  
Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria  
e-mail: eliza.georgieva@chello.at*

**ABSTRACT:**

The article reflect the question of problems in primary school globally, the importance of adequate forms of extra-curricular activities , the use of the foreign experience in this field. The importance of the folk traditions and Bulgarian pedagogical directions.

**KEYWORDS:** *extracurricular activities, problems in elementary school*

Началното училище е изключително важен етап от живота на детето. Прехода от предучилищната група към училищната среда остава завинаги следа в развитието на личността. Изключително емоционална тема, която касае всички нас - родители, педагози, социолози! "Преподаването" в началното училище - дейност, която би било чудесно да бъде свързана не само с представянето (преподаването) на материала, но и с "даването". Даването - като синоним на вътрешната потребност на учителя да зарази детето с духовност, с магията на приятелството, с доверие, стабилност, положително самочувствие, жажда за познание.... Като един истински "духовен родител"...

Цитирам Емилия Василева от първата част на нейната монография "Детето в началното училище":(1) "Моята учителка! Усещам я като емоция. Приемам я като сигурност, която ме прави свободна и независима, и така за цял живот съхранявам потребността да обичам, да превъзмогвам пагубната сила на страха, да изтръгвам засмукващите ме пипала на унието и да отстоявам собственото си усещане за добро и справедливост. Да се боря със слабостите си и да изживявам пълноценно всеки миг на щастие от настоящето си...."

Има ли в днешното време ученик, който да "ореолизира" с тези прекрасни думи учителите си? Има ли родители, които да се прекланят пред трудното дело на учителя на детето си? Има ли учител, който да отдава всичко от себе си в името на ученика? Сигурно, може би, дано.....

Но в повечето случаи имаме уплашени или агресивни деца, ("новите деца"), нямащи време и нерви родители, не добре заплатени или безразлични учители..... Свидетели сме на абсурда "стерилна" или "бездетна" педагогика. Дисциплина, ред, правила, атрактивност, гъвкавост, жизненост - понятия, които трябва да не се разглеждат независимо един от друг-те всички трябва да са определителни към понятието " училище".

Обстановката, в която се извършва преподаването в училище днес, в повечето случаи, изглежда създадена не на млади хора в най-енергичния етап от живота им. Всички трябва да пазят тишина, да бъдат мили и послушни. Въодушевляването, виталността, радостта- нямат място в този тип образование. Пасивността, която се изисква в училище, противоречи на всичко което знаем за децата и особено за подрастващите. Те копнеят за поглъщащо и интензивно учебно преживяване с учители, които ги обичат, които им отправят предизвикателства и ги опознават лично. На базата на това конкретно познаване на нуждите им тези учители работят с тях за оформянето и развитието на техните интелект, дух и умения.

Огромното влияние на средата и ролята на същата като "третия педагог", не е за подценяване. Промяната на училището не бива да е само архитектурна, ако не се разбира и като философия.

Проблемите на съвременното детерминират световните образователни проблеми:

- изостване или неприспособимостта на образователните системи към изискванията на науката, техниката, общественото развитие;

- неграмотност

- училищен неуспех (отпадане, напускане на обучението от голям брой ученици, без да са достигнали до диплома и да са усвоили професия, нарастващия брой повтарящи)

- безсилие по отношение на възпитанието на младежите и деградация на моралните ценности

- радостта на съвременните деца се минимизира до електронната игра, личния телефон, присъствие в социалните мрежи.

Всички тези проблеми (обща и образователни) засягат в по-голяма или в по-малка степен всички страни, всички сектори от живота и всички видове и типове образование.

Без съмнение процесите на компютързация, глобализация, интеграция оказват повече негативно въздействие върху крехките представи на детето за нашия свят, отколкото позитивно.

„Медийната деменция“, загубата на идентичността- не само в национално народностен контекст, но и в личностен план, уеднаквяването – (понятия които нямат нищо общо с развитието на пълноценна и здрава личност), обедняването на езика като общонародно явление, доказват, че глобализацията е постигната. Резултатите са на лице.

Все по-рядко се срещат деца, които не са носители на някои от изброените състояния- и при това трайно: раздразнителност, свръхчувствителност, проблеми със съня, промяна на хранителните навици, главоболие, стомашни болки и чести оплаквания от различен тип физически болки, регрес в развитието, нежелание за училище, рязко влошаване на успеха, експериментиране с алкохол и наркотици.

Грижата за децата в днешно време е от особено важно значение. Необходимостта от спешни мерки и решения - в сегашния момент- дори преходно временни - са изключително наложими.

Децата от първи до четвърти клас преживяват "първия" си пубертет. Те за се разделили с детската градина, имат вече отговорности, от тях се изискват постоянни резултати, те биват оценявани, тяхното поведение влиза в рамките на институцията - училище. Тези деца изживяват труден преход. Ролята на родителите, учителите и обществеността е от изключително значение. Целта е този период от време да се обагри с едно положително отношение към образователния процес, с хармонично преминаване към този нов етап от развитие, с привикване към постоянство и запазване на радостта от играта.

„Какви условия са създадени за децата, какво е отношението към тях, какви са като гражданско поведение и реализация децата, от това в най-голяма степен зависи бъдещето на всяка нация, а в планетарен мащаб – обликът на цялото бъдещо човечество“ (2)

Защото пропастта между „културите на образоваността” и „културите на необразоваността” непрекъснато се увеличава - и това е най-голямата опасност за човечеството, твърдят двама авторитетни германски учени Райнер Клингхолц и Волфганг Луц в новата си книга „Кой ще отцелее“ (3)

Проблемите в училищната среда оказват необратимо влияние, както върху децата в норма, така и върху децата със СОП. На определено ниво и двете групи имат еднакви потребности: внимание, подкрепа, любов, чувство за сигурност, увереност, самочувствие, игра.

"За периода на предучилищната и началната училищна възраст при деца в норма и деца с увреждания са характерни някои общи механизми действащи при усвояването на социалния опит. Някои от тях като импринтинг, екзистенциален натиск, подражание, идентификация и рефлексия са водещи за цялостния процес на натрупване на социален опит през тези периоди на развитие на личността. Тъкмо поради тази причина изключително важен момент е какво представлява субекта образец за детето." (4)

Факт е, че институцията „училище“ се бори за отцеляване, отдалечавайки се от основната си функция - изграждането на здрава, щастлива, хармонична личност, подготвена за социума. Според Стив Бидълф - автор-психолог – "Много съвременни училища са бойни полета. Учителите са стресирани и зле платени, децата получават все по-малко и по-малко социализация у дома.... Броят на мъжете преподаватели спада драстично.... Училището се превръща в битка за отцеляване, в която да направим така че момичетата да напредват, а момчетата да се държат добре."

Промяна в училищната система е необходима, но докато това се осъществи, се налага активно пренасочване и преразглеждане на дейностите на децата в извън училище. Изход ли биха били целенасочените занимания в извънучилищното време? С какви трудности е свързан този процес? Като основни проблеми се налагат : интернет и екранното пространство, претоварването, липсата на адекватни игрови занимания, свързани с физическото и музикално-естетическо възпитание.

Преодоляването на слабостите при обучението и възпитанието на децата, акцентирайки на заниманията през свободното време, постепенно се превръща във все по-приоритетна задача. Дейностите на децата, извършвани през свободното време са важен социализиращ фактор. Затова е от изключително важно значение да има институции и организации които да предлагат полезни, интересни и ангажиращи занимания през свободното време.

В публикация на авторски колектив оглавен от М. Иванова, становището по въпроса е още по-категорично – „липсата на възможности и нежеланието за запълване на свободното време на децата със смислени, полезни и необходими за развитието им дейности, са една от основните причини за повишеното ниво на извършените различни правонарушения от малолетни и непълнолетни лица“ (6)

Илия Илиянов очертава характера и ролята на извънкласната дейност по следния начин: (7)

„Извънкласната дейност е част от възпитателната стратегия на училището и представлява компонент от неговата система на обучение и възпитание. Основно предназначение на тези занимания е да се осъществява многостранно възпитателно въздействие в свободното от учебни занимания време, като се опира на придобитото в процеса на обучението. Този вид дейност дава възможност за развитие на личността и групата. Чрез тази дейност в ежедневието на децата нахлуват- приключенията, очакваната радост, положителната перспектива, която може да се превърне в главна цел, жизнен мотив, идеал.“

Извънкласната и извънучилищната дейност има важно значение за пълноценното развитие на учениците. Ангажирането по естествен начин на въображението, способностите и интересите на децата несъмнено ще съдейства за тяхното физическо, интелектуално и личностно развитие. Добрите традиции в извънкласната и извънучилищната дейност бяха изоставени през 90-те години на миналия век и много бавно се възстановяват без целенасочената подкрепа от страна на държавата и общините.

В своя научен труд "Свободното време на подрастващите в новата информационна среда", Румяна Чонова и Ваня Ганева очертават по следния начин съвременните особености на свободното време на децата, в контекста на българската среда.: „В голяма степен във феномена "свободно време" са заложили изключително "невралгичните точки" във възпитанието и социализацията на днешното младо поколение у нас. Ето защо насищането на свободното време на децата с полезни за тяхното формиране и развитие дейности трябва да е приоритет на цялото общество, както на държавните институции, така и на семейството, медиите и на различните неправителствени организации.“(5)

В по-наташните си разсъждения авторския колектив отбелязва че, „съществена особеност в съвременните реалности през последните години е наличието на много свободно време при учащите се, което не се оползотворява и не може да се оползотвори пълноценно, както от страна на родителите, така и от страна на образователните институции. Това обстоятелство води до редица смущения в целесъобразното развитие на младежите, както от образователно-възпитателно естество, така и от здравно. Сериозността на това широко разпространено явление привлича вниманието на учени, специалисти и родители. Това явление предизвиква редица въпроси и опасения както от страна на родителите, така и от страна на цялото общество.“ (5) В момента най-проблематичната точка е екранното пространство - Интернет, електронни игри, телевизия. Въпреки предимствата си компютърните технологии крият и множество рискове и проблеми.

Виртуална реалност формира алтернативна он-лайн идентичност. Тази двойственост може да доведе до девиантни форми на поведение в реалния живот. Сериозен проблем се явява формирането на интернет-зависимост сред подрастващите. Прекалено дългото време прекарано пред екрана оказва изключително негативно влияние върху физическото и здравословното състояние на индивидите, върху изпълнението на учебните, битовите и други жизнено важни за подрастващите задължения и отговорности. В научната литература при описване на феномена зависимост към компютърно-опосредстваната комуникация се употребява понятието „патологично използване на компютъра“. Работа с компютрите причинява здравословни проблеми като увреждане на зрението, главоболие, хронична умора, гръбначни изкривявания, не рядко и нервно-психични разстройства. В заключение авторския колектив Чонова, Ганева обобщава:“ Понастоящем държавата и съответните институции като че ли, все още не са отработили достатъчно ефективни правила и механизми на контрол в тази сфера. Според нас една конкретна положителна стъпка би била възможността за разширяване ползването на наличните в училищата компютри през свободното време на учениците. Много по-малко проблеми и рискове ще има, ако подрастващите посещават обособени компютърни зали към училищата, а не компютърни клубове по местоживееене.“(5)

Преодоляването на слабостите при обучението и възпитанието на децата, акцентирайки на заниманията през свободното време, постепенно се превръща във все по-приоритетна задача.

Самоцелното, необмислено предоставяне на множество предложения водят до феномена " претовареност ".

"Средствата" не трябва да пречат на "целта" - както за съжаление се оказва в действителност. Насищането на свободното време на децата със занимания се превръща в надпревара.

Правейки сравнение с австрийската система - понятието "свободно време" като действителност - не съществува. Пресищането започва да оказва негативен ефект върху цялата семейна единица. Родителите са затрупани с информация за извънкласни предложения. Липсата на "родителско време" довежда до масово засищане на следобедното време на децата. От понеделник до петък, децата в началното училище са ангажирани с курсове по рисуване, езици, спорт, музика. Много от училищата "довеждат" в самото училище тези занимания. От една страна родителите приемат положително тази организация - тъй като отпада техния ангажимент за "воденето" до съответното място на курса, а и времето на детето е "запълнено". Налагането на състезателен характер във всички тези извънучилищни форми довеждат до обратен ефект.

"Малкия ученик" е вече преуморен и още в ранните години загубва интереса и желанието за каквото и да е учебен процес, защото свързва получаването на знания с понятието - натоваване. Нужното, полезното знание се превръща в непосилна тежест, която децата трябва да носят.

За да се създадат необходимите условия за правилно, хармонично и не претоварващо протичане на извънучилищните занимания е необходимо целенасоченото им протичане в слените форми: физически и музикално-естетически игри и занимания.

Аристотел пръв прозира относно връзката на естетическото преживяване с формирането на нравствените качества на личността. Той смята, че изкуството прави човека "прекрасен и добър" и го насочва към поведение да бъде внимателен с другите, изискан в държанието си. Естетическото възпитание е в тясна връзка и с физическото възпитание. Не е възможно духовното формиране на личността без грижи за физическото усъвършенстване. Практиката на училищата преди 90 те години в България, за правене на физически упражнения в двора на училището преди започване на часовете се оказва от изключителна важност за правилното протичане на учебния процес. Правилното дишане, стойката на тялото, редуването на упражнения с групови игри, липсата на непрекъснат състезателен натиск хармонизират и успокояват детето. Така то без страх и с вяра в себе си влиза в следващия час или изпълнява домашните си задължения.

Коренно противоположна е реалността. От наблюдения на австрийската образователна система могат да се направят следните противоречиви изводи: в началните училища часовете по физическо възпитание често са заменят с други "не привлекателни" класни форми. Липсата на преподаватели мъже, особено по този предмет подтилка момчетата.

Предмета "физическо обучение" присъства формално в училищния план. Невъзможността на децата да се "освободят" от напрежението и невъзможността на учителите да овладеят процеса, превръща заниманието в мъчително следване на нормативните изисквания.

Активните физически игри извън училище водят до създаване създаване на хигиенни привички и правилен режим в живота на детето с ясно фиксиране на времето за хранене, сън и отдих, игра, учене, разходки и физкултурни занимания. Спазването на установения режим улеснява функционирането на телесните процеси, влияе благоприятно на съня, на апетита, допринася за душевното спокойствие.

Всяко дете има порив към игрите. Подвижните игри допринасят много за укрепването на детския организъм. Не е нужно винаги те да бъдат контролирани, регламентирани. Свободната изява създава повече увлекателност и всеотдайност. Но все пак е важно да се съблюдават известни изисквания. Между тях са да се спортува на подходящо място, което изключва опасност от злополуки, особено от моторни превозни средства. Да не се стига до преумора. Да не се създават условия за простудни заболявания. Излизането всред природата е изключително здравословно, защото съчетава задължителното движение с чистия въздух.

Създава най-добри възможности за активен отдих и за полезно прекарване на свободното време. Туризмът подпомага нормалното функциониране на жизнените процеси, създава телесна и духовна бодрост. Туристическите излети за децата са необходимост поне веднъж в седмицата. "Изгубеното" за туризъм време се компенсира от предизвикването на по-интензивно действие на физиологичните процеси, което улеснява по-бързото запаметяване, по-лесното справяне с всички училищни задължения. Треньорите трябва да бъдат умерени в изискванията за времетраенето и интензивността на тренировките. Ако не се съблюдава известна умереност, това ще се отрази неминуемо върху резултатите от училищната дейност.

Именно несъблюдаването на тази умереност води до хронифициране на преумората и негативни последици в поведението на децата.

Фразата "Здрав дух в здраво тяло" - издигната като постулат от древните гърци и се превръща в банална фраза на нашето време, обречена на изчезване.

Естетическото възпитание в най-ранна възраст е от голямо значение за оформяне на личността. Понятията "норми", "ценности" са неразривно свързани с него. „Целта на естетическото възпитание е изграждането на естетическа култура на личността, което е развитие на заложените в дадения човек възможности, а не изобщо на всички възможности.“ (10) В училище естетическото възпитание се осъществява в обучението по литература, изобразително изкуство, пеене и музика.

Естетическата култура се изгражда не само чрез специално организирани възпитателни форми, но и под влиянието на всички останали фактори, които понякога действуват в различни посоки. Сред тях са : средствата за масова информация, социалната среда, семейството, училище, учители, приятели. Невъзможно е те да бъдат изцяло овладени и организирани.

При създаването на естетически усет влияние оказват: -

- обстановката, в която живеят и се възпитават учениците;
- обогатяване на естетическите преживявания
- съпоставка на красивото и грозното;
- критично отношение към посредствеността
- сенсibiliзиране на темата "мода"
- опознаване света на изкуството в различните му направления
- запознанство с произведенията на народното творчество
- разбиране ролята на цветовете, критично отношение към дизайна на книги,

оформяне на тетрадките

Към колко от горе посочените фактори се насочва съзнателно вниманието на децата.

Изолираното изучаване на музикален инструмент не е достатъчен фактор за развитието на естетическото в детето.

В съвременния живот, запазването на идентичността и силата на родовия корен е от изключително важно значение. Патриотичната насоченост на извънкласните форми е нужна на съвремените деца както в чужбина така и в България. Родния край, семейството, майчиния език, историята, традициите и културата на народа, природните красоти на отечеството е необходимо и възможно да бъдат включени към естетическите или физически занимания на децата в свободното време.

Водещия момент в проявата на извънкласните форми е те да протичат под форма на игра с изследователски характер, като водеща роля има то - детето. Само така може да се събуди детското любопитство и желание за действие. Само така детето става активен участник в един непознат процес, който ще запази виталността му и интереса към познанието. Децата от 1-4 клас за особено важен и чувствителен контингент. Осмисляйки тяхното свободното време, трябва да им се осигури време за игра, спокойствие и поощряване на техните заложби.

**„Само децата знаят какво търсят — казва Малкият принц. — Възрастните никога нищо не разбират сами, а за децата е уморително все да им обясняват и обясняват.“**

Това което търсят децата е заложено в изходните философски позиции на великите педагози и хуманисти : Я.Коменски, С.Френе, Д.Кацаров, Л.Виготски, Ж.Пиаже, С.Жекова, Ш.Амонашвили и много други личности. Обръщайки се към чуждите достижения в педагогически аспект, нека не пренебрегваме българските традиции и философски направления, които крият ясни и прости решения на наболелите проблеми. Природосъобразното възпитание и обучение - базирайки се на традицията, съчетано с новаторството, е ключ към спешното решение на задачите, които стоят пред съвременните родители и педагози.

### **Литературни източници:**

- 1.Vasileva, E., Deteto v nachalното uchilishte
2. sp.Pedagogika сп.Педагогика, 4/2004, с.3, Развитие и реализация на децата през XXI век,
- 3.Klingholz,R., Lutz, W., Wer überlebt
4. Shosheva, V. doz.,Dr., Savremeni ismereniya na socializaciyata pri deca s uvrejdaniya
5. Schonova, R., Ganeva, V., Svobodното време na podrastbashtite v novata informacionna sreda, H. T. - 2008, том 47, seriya 5.2
- 6.Ivanova,M., i dr.. 2005: Ivanova, M., Palagacheva,S., Atanasov, E.,Prichini za nykoi protivooobshtestveni proyavi na maloletni i nepalnoletni i merki za otstranyavaneto im Sб. s nauchni dokladi. Prevantivna pedagogika. Teoriya i praktika. G., 2005. 266).
- 7.Пианов.,I, Izvanklasnata i izvanuchilishna deynost pri vaspitanieto na uchenizite
- 8.Christov,T., <http://www.novavizia.com/reviuy-zatapiyavane-skritata-cel-na-darjavnoto-obrazovanie-ot-djon-gatou/>
- 10.<http://psihologiabg.com/wp-content/uploads/2011/01/uchebnik-po-pedagogika.pdf>  
<http://www.referati.org/izvyn-klasnata-i-izvynuchilishtnata-deinost-pri-vyzpitanieto-na-uchenicite/61403/ref/p2>